

2016 preek zondag 28 februari

Exodus 6: 2-9

Lukas 13:1-9

Het is even puzzelen wat de drie verhalen die we vandaag horen met elkaar te maken hebben.

Eerst het verhaal over God die zich openbaart als de bevrijder van het volk uit Egypte, dan dat verhaal over mensen die tragisch en ellendig aan hun eind komen, en vervolgens dat verhaal van de vijgenboom die maar geen vruchten wil dragen. Wat is de rode draad tussen die verhalen?

Het eerste verhaal gaat over dood door willekeur en pech.

We beginnen met het moment dat Jezus de mensen onderricht geeft. Onder zijn gehoor zijn er een aantal die met elkaar in gesprek zijn over een iets vreselijks: hoe Pilatus Galileeërs, die offers brachten, martelde en vermoordde. Hun bloed vermengt hij met het bloed van hun offerdieren. Op deze gruwelijke manier wil Pilatus de ooggetuigen laten zien dat er maar één God is en dat is de keizer. Een groep mensen, zo maar willekeurig van de straat geplukt en op een vreselijke manier omgebracht. Zoals in de oorlog bij ons willekeurig mensen van de straat geplukt werden en vermoord door de bezetter. We herdachten afgelopen donderdag de Februaristaking van 1941 omdat ruim 400 joodse mannen willekeurig van de straat werden gehaald en werden afgevoerd naar de vernietigingskampen. Onschuldige gevangenen onthoofd door IS, een strand dat rood kleurt van het bloed, een aanslag in theater Bataclan, argeloze mensen willekeurig neergemaaid. Gruwelijke gebeurtenissen die ons diep schokken. Waarom gebeuren die dingen? Er moet toch een reden zijn? Het kan toch niet zo zijn dat het allemaal blinde willekeur is? En in die tijd dacht men dat als je zoiets overkwam, dat je dan gestraft werd voor je blijkbaar enorme zonden. Het moet wel Gods straf zijn, God straft de zondaars toch? En nog steeds geloven miljoenen mensen dat het onheil dat toeslaat een straf is. Een aardbeving, een tsunami, het is de straf van de hemel voor alle begane zonden. En zo praten mensen met en over elkaar, blij dat ze een verklaring hebben voor de onrechtvaardige wreedheden. Want liever een verklaring dan helemaal geen verklaring. Liever dat God straft dan dat botte willekeur heerst in dit ondermaanse. Want dat is wel het onverdragelijkste van alles: dat wat iemand overkomt willekeur is van een grillig noodlot. Vragen zonder antwoord, bittere raadsels, we verdragen ze niet. Nee, er moet een systeem achter zitten, het moet God zijn die straft. Die gedachte geeft voldoening, houvast, zeker als het over het lijden van anderen gaat en jezelf buiten schot blijft: straf van God, een straf op de zonde. Eigen schuld, dikke bult.

Dan is er ook nog dood door pech: mensen op de verkeerde plek op de verkeerde tijd.

Een bejaarde vrouw vindt de dood als een vrachtwagen de gevel ramt waarachter zij opgewekt op de hometrainer zit. Een hoogwerker steekt de spoorwegovergang over en een aanstormende trein giert van de rails: machinist dood. Een toren stort in en hier mengt Jezus zich in het gesprek: 'En van die toren bij Siloam die instortte? Waarbij 18 mensen onder het puin dood teruggevonden werden? Denken jullie dat die mensen ook zondiger en schuldiger waren dan andere inwoners van de stad? Eigen schuld, dikke bult? Zeker niet zeg ik jullie!'

Jezus doet niet mee aan het ach en wee geroep, de wat sensatiebeluste hoofdschuddende reacties en gevoelens van zelfgenoegzaamheid. Hij doet niet mee aan deze verklaringen en aan deze liefdeloze theologie. Hij heeft geen antwoord op deze bittere raadsels, de vraag naar het waarom laat hij liggen. Hij geeft geen theologie of theorieën over het hoe en waarom en dat is tot het einde zo gebleven: Mijn God Mijn God, waarom hebt ge mij verlaten? Hij laat de grote vragen open, vult ze niet in met antwoorden die geen antwoorden zijn, vult ze niet op met vruchteloze bedenksels die angst en onzekerheid moeten bezweren.

Gods staf, dood door schuld? 'Zeker niet zeg ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer kom, zul je allemaal net zo omkomen.' Bekeer je, maak een draai in je geest, in je hoofd, in je gedachten. Hij haalt hun aandacht weg van de slachtoffers' vermeende zondigheid en wijst ze op henzelf: verander je denken, je doen, bekeer je, waarom spelen jullie voor God door dit alles zo zeker te weten? Waarom zo tevreden met jezelf? Waar is jullie deernis met de doden, met de nabestaanden? Wat hen is overkomen kan jullie ook overkomen, denk niet: dat gebeurt mij niet, want ik ben niet zo, niet zo zondig. Ga anders denken, ga anders leven, bekeer je, wie zegt dat het noodlot jou niet treft op een dag? Waan je niet onkwetsbaar. Het leven is kort, onzeker, maak je liever druk om je eigen leven dan dat van anderen.

En dan vertelt hij de gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom. Geplant in de wijngaard van de wereld, in de wijngaard van God. Seizoenen komen, seizoenen gaan, de zon schijnt, de regen valt, maar de takken van de vijgenboom blijven zonder vrucht. Drie jaar inspecteert de eigenaar van de wijngaard de boom en drie jaar staat in de Bijbel voor een volle beslissende tijd, maar nee, ook dat jaar geen vruchten.

'Hak hem maar om die boom' zegt hij tegen de wijngaardenier, 'hij staat daar maar vruchteloos, zon weg te nemen, plaats in te nemen en put de grond uit, weg er mee.'

Misschien kent u die ervaring: je hebt een plant gekocht, hij staat er al een tijdje, maar het wil maar niet iets worden. Bladeren worden geel, vallen af, groeien ho maar, bloeien helemaal niet en hij neemt maar ruimte in en stof te vangen. En dan komt er een moment dat je die onooglijke plant in handen houdt en op het punt

staat om hem weg te gooien. Maar dan denk je: ‘Ach, dat is toch zonde, die plant heeft nog nooit gebloeid, is nog nooit tot zijn bestemming gekomen, misschien met wat extra aandacht, wat meer mest, een beetje zon, wat nieuwe grond in de pot en hij doet het misschien wel. Ik laat hem nog een jaar staan.’

Zo redeneert ook de wijngaardenier en Jezus ziet zichzelf als die wijngaardenier, die een laatste poging doet om de onvruchtbare vijgenbomen die hij voor zich ziet tot bloei te brengen en van de ondergang te redden.

Want zijn opdracht en verlangen is dat mensen tot bloei komen, vrucht dragen. En met alle zorg en aandacht en liefde die in hem is, probeert hij dat te bewerkstelligen. Want zonde is als mensen niet werkelijk leven, maar passief en doods maar wat in het leven staan. Zonde is als mensen niet aan hun mogelijkheden, hun bestemming toe komen. Als ze vast zitten in de ketenen en boeien en aan de ketting liggen van hun vruchteloze bestaan. Het doodse onvrije bestaan waarin mensen elkaar veroordelen, de maat nemen, elkaar afschrijven, zich beter wanen dan anderen, liefdeloos met elkaar omgaan. Het doodse bestaan van een leven in slavernij, de slavernij van werk en routine, gewoonten en vanzelfsprekendheden, de slavernij van onrecht, de onvrijheid om niet zelf te mogen denken en te doen, de slavernij en dwingelandij van ideologieën, hypes en trends. De ketens van zorgen en angsten die we onszelf en anderen aandoen.

Want dat is het land Egypte, het land van de slavernij: de slavernij, de onvrijheid waarin wij elkaar en onszelf gevangen zetten.

En het verhaal vertelt dat God het niet kan aanzien, dat hij de jammerklachten hoort. Hij laat zich kennen, openbaart zich als een bevrijder. En daarom spit Jezus, de wijngaardenier de grond nog eens los rond onze boom die maar niet wil vrucht dragen. Hij gooit er wat mest bij, zijn evangelie, zijn boodschap, voedsel om te groeien en te bloeien want dat is de bedoeling van ons leven, dat we vrij zouden kunnen groeien en bloeien, vrij voor het aangezicht van God.

Zoveel moeite kost het ons om uit deze slavernij en onvrijheid op te staan en om de boeien van ons af te gooien. Als Mozes de Israëlitische slaven hun bevrijding aankondigt uit hun slavenbestaan, willen ze niet luisteren: moedeloos als ze waren staat er door hun zware dwangarbeid. Zo moeilijk is het voor ons om tot bloei te komen, in ons onvrije bestaan, en dezelfde moedeloosheid kan ook ons overvallen oog in oog met de onverlostheid van de mensheid. Zoveel geduld, zoveel liefde, zoveel geloof, inspanning en overredingskracht is er nodig van de kant van Christus om iets moois van ons te maken, om aan ons vruchten te laten groeien.

Het leven is onzeker, ongewis, onvoorspelbaar. Altijd zijn er onmenselijke wreedheden geweest, natuurrampen zijn van alle tijden. Ongeluk, pech en botte willekeur en dood horen bij het bestaan, net als de onbeantwoorde vragen, de duistere raadsels, de verblindende pijn.

En het is voorbij voordat je er erg in hebt, het leven. Maar of je leven kort of lang is zei een moeder van haar vermoorde zoon, een verzetsman die vermoord werd in de oorlog, het gaat er niet om hoe lang, maar hoe je geleefd hebt.

Het gaat erom dat je leven vruchtbaar was, zou Jezus zeggen. Mens, durf te leven. Maak je daar vooral druk om. En God is geduldig, maar ook zijn geduld is niet oneindig.

De mensen waren stil geworden. Verstomd was hun gepraat over schuld en zonde en straf, hun gefilosofeer over toeval al dan niet. Jezus had hun vruchteloze gesprekken een draai gegeven: hij zette ze met de rug naar het toeval en de willekeur, en met hun gezicht naar God. En ons ook.

Wat willen we doen met ons leven, hoe kunnen we tot bloei komen in de wijngaard van God? Hoe kunnen we vruchten dragen die God en mensen en onszelf verheugen? Wanneer begint het te stromen in je, kom je tot bloei, wat zijn de vruchten van ons leven? Wanneer ben je werkelijk vrij?

Vragen om jezelf te stellen in de veertigdagentijd.

Amen